

E rendszer utilitarius alapjának helyességére nézve eltérhetnek a vélemények. Mi sem hisszük, hogy a hasznosság szempontjának ily erős hangsúlyozása vezető elve lehessen egy nemes erkölcsösségre célzó pädagogiai elméletnek. De a mondottakból mindenesetre kiderül, hogy Fleury apátot, mint pädagogiai elmélkedőt, sokkal jelentősebb hely illeti meg a nevelés történetében, mint aminőt eddig szántunk neki. Ez értekezésnek főcélja volt ennek a jelentőségnek — a *Traité* lehető részletes elemzése segítségével — erősebb hangsúlyozása és megértetése.

NAGY JÓZSEF.

A KÖZSÉGI SZOCIALPOLITIKA KÖVETELÉSEI AZ OKTATÁSÜGY TERÉN.

(Az idevágó újabb német művek ismertetése.)

(Befejező közlemény.)

9. A nép képzése. (*Volksbildung.*)

Azokkal a községi tagokkal szemben is, kiknél már nem lehet alkalmazni a művelődésre, a képzésre a *kényszert*, — a városnak messzeható kötelmei vannak a képzés terén. A közigazdasági munkaképesség emelése, a valójában közveszélyes, de önelégült félműveltség leküzdése, az alkoholizmus visszaszorítása, a kriminalitas csökkentése: ezek azon magas értékek, amiknek kivívására törekedni kell e téren.

A legtöbb német községnek *népkönyvtáraitra* fordított kiadásai még elégteleneknek mutatkoznak. A legtöbbet tett e téren *Mannheim*. De itt is a város sajátjából csak oly költséget fordított népkönyvtárakra, melyből évenként és fejenként a lakosságra csak 2·22 pfennig esett. Azután következik *Freiburg i. B.* 1·90 pfenniggel, *Breslau* 1·82, *Kassel* 1·67, *Frankfurt a. M.* 1·33, *Düsseldorf* 1·26, *Wiesbaden* 1·23 pfenniggel. És ezek azok a nagy városok, melyek legtöbbet adnak ki könyvtárakra. Most pedig hasonlítsuk össze mindezeket a tudományos könyvtárakra fordított költségekkel. E téren a lakosságra fejenként és évenként *Breslau*-ban 11·74, *Frankfurt a. M.*-ban 27·51, *Cölnben* 30·67, *Mainz*-ban 42·50 pfenniget! Bármennyire becsüljük is nagyra a tudományos könyvtárak értékét a községi életben, az imént jelzett számok között kirívó a visszás arány!

Már azáltal is sokat lehetne javítani a helyzeten, ha a meglévő s részben igen jelentékeny könyvkincseket a nyilvánosság számára az eddiginél nagyobb mértékben hozzáférhetőkké és így hasznosabbakká tennők. *Hamburg* nagy városi könyvtára p. o. 500,000 kötet könyvvel bír és a könyvek kikölcsönzésének száma az egész évben

csak 25,000 volt. Hasonló esettel találkozunk a Majna melletti *Frankfurt*-ban: 171,000 a kötetek és 14,000 a kikölcsönzések száma, *Trier*-ben, hol a városi könyvtár 70,000 kötetből csak 1800, vagy *Cöln*-ben, ahol 105,000 kötetből csak 1000 kölcsönöztetett ki. Aránylag csekély költséggel tehát e téren sok község jelentékeny eredményt érhetne el!

Sok községben oly célszerűtlenül vannak a népkönyvtárak berendezve, használatuk mesterségesen annyira meg van nehezítve, hogy a legkevésbé sem felelnek meg feladatuknak. Sok angol és amerikai község példájának a szociálisan érző községi kormányzatokat e téren tetterős eljárásra kellene sarkalnia. Az a rendkívüli eredmény, melyet Németországban a privat buzgalom folytán létesített és a valóban modern vagyis a szociális szempontokat tekintetbe vevő néhány könyvcsarnok fölmutat, bizonyítja, hogy mily nagy a szükséglet ilyen intézmények iránt.

A *népkönyvtár* elnevezést, Damaschke szerint, általán kerülni kellene, mert bizonyos szellemi pinceszag tapad hozzá. A népkönyvtáraknak nyilvános könyvcsarnokokká való átalakítására nézve a Comenius-társaság a legilletékesebb köröktől támogatva, a következők alaptételeket állította föl:

1. A könyvtár vezetését és kezelését a főhivatalban egy tudományosan képzett könyvtárnokra kell bízni.
2. A könyveknek kiválasztása mellőzzön minden tendenciát és a nép összes rétegeit vegye számításba.
3. Központosítani kell a kezelést.
4. A kellően tágas könyvtárt a város kedvező pontján kell elhelyezni.
5. A kikölcsönző könyvtár legyen összekötve olvasóteremmel.
6. Haszontalan formaiságok ne nehezítsék meg a könyvtár használatát, melybe szabad bemenete legyen mindenkinek minden nap.

Hogy mily hatással van a könyvtár kihasználására a nyitvatartás ideje, azt mutatja a berlini I. számú népkönyvtár, mely 1895/96-ban csak a déli órákban volt nyitva és 4236 kötetre rugó könyvállományát 11,528-szor kölcsönözték ki, vagyis minden kötetet átlag még nem is háromszor. 1897/98-ban a könyvtár este adta ki könyveit és most már az 5319 kötetet kitevő könyvállomány mellett 51314 kötet kölcsönöztetett ki, vagyis minden kötet átlag 9-nél többször megfordult az olvasók kezében.

Kiváló értékűnek kell tartanunk a könyvtáraknak nyilvános olvasócsarnokokkal való összekapcsolását, melyek mindenki előtt nyitva állanak és melyek dohányfüst és kártyajáték nélkül kedves tartózkodási helyekül szolgálhatnak, anélkül, hogy az olvasónak sört kellene innia. Sajnos ezen a téren Németország a legelső kezdeményezés

elején áll. 1893. évi január 1-seje előtt Németországban csak egyetlen nyilvános olvasóterem volt és pedig a kis *Friedberg* in H.-ben. 1895 őszén 5, aránylag kis nyilvános olvasócsarnok volt, melyek közül 3-at (*Freiburg* in B., *Frankfurt* a. M., *Berlin*) «die deutsche Gesellschaft für ethische Kultur» alapított. Napjainkban Németországban körülbelül 100 ilyenfajta olvasóterem van, ami még mindig szerény kezdetnek mondható, mely remélhetőleg gyors fejlődésnek fog indulni.

Érdekes megfigyelni, hogy miként szolgál az olvasóterem a könyvtár javára s miként fejlődik ki az újságolvasásból a könyvek olvasása iránt való vágy és szükségérvet. Azon könyvtárak, melyek olvasószobákkal vannak ellátva, midenütt a kikölcsönzési számok gyors növekedését mutatják.

Berlinben p. o. a 20. népkönyvtárnál, mely olvasócsarnokkal van ellátva 1900/1901-ben a 6500 kötetnyi könyvállomány mellett 123,000 kötetet kölcsönöztek ki úgy, hogy átlag minden könyv 19-szer forgott az olvasóközönség kezében. Az olvasótermeket nélkülöző népkönyvtárak ezen arányt távolról sem érték el.

A 20. berlini népkönyvtár ezen erős használása részben azon alapul, hogy a könyvanyag beszerzésénél messzeható tekintettel voltak a munkásokból és mesteremberekből álló olvasóközönség szükségletére.

Az olvasócsarnokok legfontosabb részét újságai és folyóiratai alkotják. E téren a *legnagyobb pártatlanságnak* kell uralkodnia. Egyetlen, valamiképpen jelentékeny irányzatnak sem szabad képviselőit lenni maradnia. Éppen a pártoktól szétzilált mai korunkban nagy értéke van annak, ha alkalom adatik a «mások» nézeteinek meghallgatására is. Azok az emberek, kik évről-évre csak *egy* újságot olvasnak, ezáltal majdnem képtelenné válnak a tényleges viszonyok valódi értékelésére. Aki azonban egyszer ilyen olvasócsarnokban véletlenül, kezdetben talán kelletlenül, idegenkedve, a másik párt, a másik «oldal» lapját olvassa, az csakhamar meg fogja tanulni, hogy a politikai, a társadalmi és a vallási téren is «egy ember tanúsága senkinek tanúsága» («eines Mannes Rede keines Mannes Rede ist») és az okok és ellenokok önnállóan végzett megvizsgálásával szélesebb körű látóhatárt és szabadabb ítéletet fog szerezni!

Németországban határozottan szükség van a népkönyvtárakra és olvasócsarnokokra. A *dortmundi* statisztikai hivatal 1899-ben kiadott egy jelentést, melyben a népkönyvtárak és olvasócsarnokok ügyében 40 német községhez intézett kérdezősködések eredményéről számol be. A válaszokban folyton találkozunk azon tudósítással, hogy a népkönyvtárak és olvasótermek a legmerészebb várakozásokat is fölülmúlták. Ha nem akarjuk azt, hogy a növekvő szükségérvetet a művelődés iránt kizárólag és egyoldalulag a pártpolitikai és felekezeti

jellegű intézmények aknázzák ki, akkor e téren a lehető legkiterjedtebb módon, a legszélesebb körben kell a községnek teljesítenie kötelességét.

«Die Thätigkeit der Gemeinden auf socialem Gebiete» című munka szintén a község elsőrangú *sociális* kötelességének tartja, hogy az általános műveltség iránt való gondoskodását a felnőtt lakosságra kiterjessze és pedig elsősorban a népkönyvtárak és olvasótermek fölállításával, illetőleg támogatásával. (V. ö.: Pieper, A., Dr.: «Volksbildungsbestrebungen, ihre Nothwendigkeit und ihre Mittel» című értekezését az «Arbeiterwohl» 1898. évi 10. és a «Sociale Tagesfragen» I. kötetében.) Valódi szolgálatot azonban a község e téren, a jelzett mű szerint csak akkor tehet, ha a községi népkönyvtárakat helyes alapelvek szerint vezeti, nevezetesen, ha arról gondoskodik, hogy a jobbára önálló ítélet megalkotására nem képes, széles néprétegek számára szánt könyvek kiválogatásánál mindazokat mellőzi, melyek illetékes ítéletek szerint egész tendenciájuknál fogva vallásilag és erkölcsileg, továbbá politikailag is sértőleg vagy visszatetszőleg hathatnak. — Ezen alapelvek gyakori figyelembe nem vétele miatt — mondja idézett könyvünk — korlátoznunk kell azon elismerést, melyet már Németországban is a községek egész sorozata a népkönyvtárak fölállítási buzgalmában egyébként megérdemelne. — Ha a községi hatóság ezen alapelv keresztülvitelére nem képes, vagy kellő bizosítékot nem talál, akkor sokkal kívánatosabb, hogy a népkönyvtárak és olvasószobák iránt táplált gondoskodását közhasznú társulatok paritásos támogatására korlátozza. Ezek azután irányjuknak megfelelően gondoskodjanak arról, hogy az általános műveltségre való törekvés mellett ne mellőztessék azon alapelv, mely szerint «a népnek vallását fenn kell tartani». A népképzésre vonatkozó törekvések ezen alapelvek ellen már azért sem lehet kifogást tenni, mert ezen alapelv általános érvényre jutott a népiskolai oktatásban is, melynek folytatását alkotja a gondoskodás a népkönyvtárakkal való kiképzés iránt.

A népkönyvtárakra vonatkozó kommunális tevékenység terén ismét Anglia járt jó régen már elől. Itt a kommunális népkönyvtárak — mondja az 1900-ban megjelent munkánk — már nemsokára 50 éves jubileumukat ülik meg. — 1850-ben *William Ewart* hosszas küzdelem után kivívta a híres könyvtártörvényt, melyszerint Nagybritannia városainak jogukban áll könyvtáradót szedni. Minden font sterling után egy penny volt szabad kivetni először csak a 10,000-nél több lakosságú városokban. Később az 5000-nél nagyobb városokra is kiterjedt a törvény. Azonkívül a pénzügyminiszter engedélyével könyvtárcélokra kölcsönöket vehettek föl. A törvény hatása meglepő volt. 40 év múlva 40 angol városnak évenként 100,000-et meghaladó használattal, jelentékeny könyvtárai voltak; 30 város (Londont és Glas-

gow-ot kivéve) 5 millió lakosra 10 millió könyvhasználatot volt képes évenként fölmutatni. — 1895-ben Anglia nyilvános könyvtárainak száma 297 volt, ezek közül 32 a fővárosban. — Újabb időben főleg a vidéken igyekeznek a népkönyvtárakat szervezni.

Könyvünk megjelenését néhány évvel megelőző időből statisztikai kimutatást állít össze a 100.000-nél több lakossal bíró városokban levő legnagyobb angol népkönyvtárak könyvvállományáról, a könyvkikölcsönzésről, vagy az olvasóban igénybe vett könyvhasználatok számáról: Londonban a könyvvállomány 230.000, a kikölcsönzés vagy használat 2.500.000, Liverpoolban 150.000, ill. 980.000, Manchesterben 200.000, ill. 1.500.000, Birminghamban 167.000, ill. 848.000, Leedsben 157.000, ill. 782.000, Scheffieldben 95.000, ill. 426.000, Edinburgban 110.000, ill. 780.000, Bristolban 74.000, ill. 630.000, Bradfordban 66.000, ill. 517.000, Nottinghamban 66.000, ill. 260.000, Salfordban 90.000, ill. 318.000, Newcastle on Tyneben 67.000, ill. 300.000, Portsmouthban 26.000, ill. 292.000, Dundeeben 57.000, ill. 290.000, Leicesterben 37.000, ill. 292.000, Oldhainben 36.000, ill. 115.000, Sunderlandben 18.000, ill. 124.000, Cardiffben 35.000, ill. 137.000, Aberdeenben 22.000, ill. 320.000, Blackburnben 37.000, ill. 106.000, Brighthonban 33.000, ill. 136.000, Boltonban 68.000, ill. 253.000, Prestonban 17.000, ill. 105.000, Croydenben 18.000, ill. 162.000, Birkenheadben 45.000, ill. 266.000. Egyébként kisebb angol városoknak is van népkönyvtárak, így a 43.000 lakossal bíró *Cheltenham*-ban a kikölcsönző osztály 15.000 kötetből áll és az olvasóteremben 10.000 kötet van. Évenként körülbelül 150.000 kikölcsönzés történik és az olvasótermet 150.000 személy használja. (V. ö.: *Reyer E.*, *Entwicklung und Organisation der Volksbibliotheken.* Leipzig, 1893.)

E téren a kommunális tevékenység Németországban még ugyancsak most kezdődik, de öröndetesnek mondható. A kizárólagos tudományos jellegű könyvtárakat nem véve tekintetbe, a tulajdonképeni népkönyvtárakról még hiányzik a teljes statisztika; csak Szászországra vonatkozólag vannak pontosabb adatok. 1876-ban *Szászország* 166 különböző helyein 196 népkönyvtár volt 72,475 kötetnyi könyvvállománnyal. Jelenleg (1900) a népkönyvtárak alapítására és támogatására évenként 18.000 márkát ad évenként az állam. — *Württembergben* 1893-ban 1301 népkönyvtár volt 296.000 kötettel. Ezen könyvtárak a politikai vagy az iskolai község tulajdonai. Azonkívül 1893-ban még 73 községi olvasóegylet volt 3234 olvasóval. Itt is, mint Szászországban egy kötetre 1—2 kikölcsönzés esett évenként, holott Angliában 6—8 kikölcsönzés éretett el. — (V. ö.: *Reyer művét*). — A többi német szövetségi államoknak csak egyes községeiről tudjuk, hogy népkönyvtárakat tartanak fenn, illetőleg segíyeznek. — *Trimborn* és *Thissen* adataikat azon jelentésből merítették, melyet *Dortmund* város statisztikai hivatala 1899-ben állított össze a negyven német városhoz intézett

kérdéseiről adott feleletekből. « *Volksbibliotheken und Lesehallen, Bericht über das Ergebniss einer Rundfrage bei vierzig deutschen Städten* » . . . (Statistisches Amt der Stadt Dortmund, 1899.) c. mű adatai szerint *Berlin*-nek 27 városi népkönyvtára van összesen körülbelül 100,000 kötettel; ezek közül az egyiket körülbelül 25,000 egyén használta; összesen 600,000 könyvet kölcsönöznek ki évenként. A könyvtárak majdnem kivétel nélkül az iskolaépületekben vannak elhelyezve; a város 1898-ban 36,000 márka pótlékot adott e célra. *Berlin*nek azonkívül van még két, a városi népkönyvtárakkal összekötött olvasóterme, melyek közül az egyiket 1896-ban szervezte és a melyet évenként 20,000 ember látogat átlag. — Továbbá 4 olvasóterem szervezését is már (1900-ban) elhatározta a város. A városi népkönyvtárak és olvasótermek igazgatására *Berlin*ben egy külön bizottság szerveztetett; egyes könyvtárakat pedig a rektorok és tanítók kezelnek. *Breslau* öt népkönyvtárában 15,000 kötet van és 1898-ban 130,000 kötetet kölcsönöztek ki. A könyvtárakban olvasóasztalok vannak. Egy önálló olvasóterem megnyitását most fáradoznak. — 1897/98-ban a város 9405 márkát fordított a népkönyvtárak költségeire. *Charlottenburg*-ban egy olvasóteremmel összekötött városi könyvtár van 8000 kötettel. Évenként 47,000-re rug a kölcsönzések száma. Az olvasóterem 725 kötetét körülbelül 20,000 egyén használja évenként. A város kiadása ezen célra 1898/99-ben 15,000 m. *Düsseldorf* 3 városi könyvtárában 5000 kötet van; évenként (1898-ban) 48,000 kikölcsönzés történt. Az egyik könyvtár olvasóteremmel van ellátva. A város 1897/98-ban 6339 márkát adott ki, azonkívül az olvasóterem első berendezésére takarékpénztári fölöslegből 10,000 márkát. *Erfurt*nak (1897-ben) egy olvasóteremmel ellátott városi könyvtárában 40,000 kötet van és 1898-ban 26,500 kötetet kölcsönöztek ki. Városi kiadás 1897/98-ban 3230 márka. *Hagen in W.* 16 városi könyvtárral rendelkezik, kapcsolatban a tanulók könyvtáraival. Ezek közül 11 evangélikus könyvtár 7300 és 5 kath. könyvtár 907 kötettel. A kikölcsönzött könyvek száma évenként 27,000. A város kiadása évenként 1600 m. *Köln* 4 városi könyvtára közül egy olvasóteremmel van összekötve, melyet 1897-ben nyitottak meg. — A könyvtárak magán adományok útján keletkeztek. A könyvtárak könyvvállománya 13,000 kötet; 1898-ban 53,000 kikölcsönzés történt. A város évi kiadása 6319 m. — *München* egy városi könyvtárral bír 1873. óta és évenként 7560 márkát fordít rá. *Pforzheim*nek (1890) egy olvasóteremmel összekötött városi könyvtára van 3000 kötettel és évi (1898) 12,500 kikölcsönzéssel. 1889-től kezdve a takarékpénztári fölöslegekből 53,177 márka alapot gyűjtöttek össze és ennek kamataiból födözik jobbra a kiadásokat. A város kiadása évenként 1000 m. — A dortmundi statisztikai hivataltól megkérdezett

40 német városban 1899-ben összesen 64 községi népkönyvtár és 8 községi olvasóterem volt.

A közhasznú egyesületektől létesített népkönyvtárakat és olvasószobákat a következő városok részesíték községi *gyámolításban* és *segélyezésben*: *Altona* (a város adja a könyvtárhelyiségeket és a világitást; eddigelé (1900-ig) az alapítástól kezdve összesen 11,000 márkával segítette a népkönyvtárt), *Bonn* (évi 11,000 márkával), *Brandenburg* (300 márkával évenként), *Bremen*, (3000 márkával a takarékpénztári többletből), *Bromberg* (ingyen adja a helyiségeket és a világitást), *Danzig* (évi 500 márká pótlást és 2000 márkát fordít erre a célra az alapítványokból), *Darmstadt* (évi 1800 márká járulékkal), *Dresden* (évi 14,400 márká segélyt ad a 12 népkönyvtár részére; a könyvek a város tulajdonát alkotják), *Frankfurt a. M.* (évi 6000 márkával; 1899-ben 12,000 márkával), *Freiburg in B.* (az általános népkönyvtár egyesület évi 1000 márkányi segélyt kap; a kath. népkönyvtár és olvasóterem egyesület azonban nem részesül városi támogatásban), *Gotha* (évi 600 márkával; a helyiség, fűtés, világitás, tisztogatás költségeit a város fődözi), *Greifswald* (évi 300 m.-val), *Harum* 500 m.-val év.), *Hannover* (1200 m. év.), *Königsberg* (év. 1700 márkával), *Leipzig* (3000 m. év.), *Mannheim* (év. 300 m.), *München* (ingyen helyiséggel), *Wiesbaden* (1897/98-ban 3000 m. 1898/99-ben 4000 m. pótlékkal; a könyvtárak a városi iskolaépületekben ingyen vannak elhelyezve).

A porosz belügyminiszter 1900. évi április 9-én a kormányzati elnökhöz egy rendeletet bocsátott ki, melyben értesítést kíván arról, vajjon milyen haladást mutatnak a «népet szórakoztató estélyek» («*Volksunterhaltungsabende*») melyekben a miniszter kiválóan tevékeny eszközt lát arra nézve, hogy a lakosság széles rétegei a szellemi és az erkölcsi téren fejlesztessenek és hogy áthidalassék a műveltebb és a többi néposztályok között a sajnálattal fölpanaszlott szakadék és mélység. Sok községben ilyen esték rendezését a különböző irányok embereiből alakult egyesületek vették kezükbe.

Ez a szervezkedés célszerű, mert sokkal nagyobb mozgási szabadsága van, mint bármely hivatalos vezetésnek. A községi hatóságnak a maga részéről azután lehetőleg támogatni kell ezen estélyeket a helyek ingyenes átengedésével és más anyagi segéllyel.

Éppenséggel a községek köteleességszerű gondoskodásának keretébe tartozik az olyan *tudományos népelőadások* támogatása is, mint milyenek *Frankfurt a. M.*-ban a szabad német főiskolának előadásai és a berlini *Humboldt-akadémiának* népszerű főiskolai kurzusai. A *stuttgarti* városi közigazgatás 1901-ben a szakegyesületek szerint szervezett munkásoknak városi helyiségeket, ingyen fűtést és világitást adott a

törvények ismertetését, az egészségtant, a természettudományokat, sőt tárgyaló művelődési kurzusok megtartása céljából.

Mintaszerű e tekintetben *Hamburgban* az előadások szervezése. A kurzusok száma, melyek majdnem az összes tudományos disciplinákat felölelték és melyeknek majdnem valamennyije ingyenes és nyilvános volt, 1899/1900-ban 123-ra, az előadások száma pedig 99-re rugott.

Az az eredmény, melyet e föllovasások eddigelé mindenütt fölmutatni képesek voltak, ahol megfelelően léptették azokat életbe, világosan azt bizonyítja, hogy a továbbképzés iránt táplált szükségérzet a nép minden rétegében megvan és hogy mily hálásan fogadják, ha a község segítséget nyújt, hogy ezen szükséglet alkalmas módon kielégítést találhasson.

A jól vezetett község különös kötelessége az is, hogy hozzátartozóinak művelődési ösztönét a *kedély* terén kielégítse. Napjaink gyűlölködő és tülekedő, kemény és rideg korában különösen ápolni kell a szépet és fenségeset. Itt első sorban a népművelődés szempontjából a *színházak* hasznosításának kérdése jó tekintetbe. Látni kell egyszer a «szabad színházak»-ban (in «Freien Volksbühnen»), hogy az egyszerű emberek a jó színdarabokat mily igazi áhítattal kísérik, mely még a tetszésnyilvánításokat is kellemetlennek tartja; és meg tudhatjuk, mily hatalmas hosszan tartó utánhatással bíró befolyást képes gyakorolni az igazi költői szépség fénye az ő legtökéletesebb vagyis drámai formájában.

Ahol tehát a községeknek befolyásuk és közrehatásuk van a *színházakra*, arra kell törekedniök, hogy a jó darabokhoz igen mérsékelt áron a nép széles rétegei hozzájuthassanak. Valójában igen figyelemre méltó kísérletek történtek e tekintetben többek között *Giessen*-ben és *Mannheim*-ben.

A *giesseni* városi képviselőtestület az ottani színházra fordított segélyét 3600 márkára emelte azon föltétellel, hogy az igazgatók minden játszási időszakban legalább 12 népelőadást adnak, melyek alkalmával a földszinten minden hely 40 pfennigbe kerül, a karzati hely pedig 20 pf.-be. Az előadandó darabok kiválasztásában a városi bizottságoknak közbeszólási joguk van.

Mannheim-ben a nagyhercegségi udvari színház a községi körök kezdeményezésére elhatározta, hogy a nép számára az előadások egész sorozatát szervezi és első sorban klasszikus darabokat szemel ki. A színház összes helyeit, kivétel nélkül, 40 pfennig egységárban állapították meg és a jegykiadás akként szerveztetett, hogy az összes jegyek — részint egyenként, részint két jegyenként — levélborítékba zárttak el. A borítékokat két urnába tették, melyek közül az egyik az egyes jegyeket tartalmazó borítékokat, a másik a két

jegyvel bíró borítékokat rejtette magában. A vevők a belépődíj lefizetése mellett maguk veszik ki az urnából a jegyeket tartalmazó borítékokat és a kihúzott helyek ellen kifogásokkal nem élhetnek. Mind ezen intézkedést ellenmondás nélkül egyhangulag elfogadta úgy a színházi bizottság, mint a városi tanács.

A *góthai* udvari színháznak a tartománygyűlés 2000 márkát szavazott meg oly föltétellel, hogy évenként 40 pfennig belépődíjjal 7 előadást rendez a nép számára.

1899-ben 34 városi színházban s 5 udvari színpadon rendeztek előadásokat a nép, illetőleg a tanulóiifjuság számára. A városi színházak átlag 8 operát és 18 drámát adtak elő a nép és 3 operát, nemkülönb 10 drámát az ifjuság számára. Az árkedvezmény a nép számára tartott előadásoknál átlag 50%, az ifjusági előadásoknál 60% volt. Az összes színházaknál átlag a legdrágább hely a nép részére tartott előadásoknál 1.40 m.-ba, az ifjuság számára rendezett előadásoknál 1.27 márkába került. Ezekkel szemben a legolcsóbb helyek árai 0.34, illetőleg 0.32 márkára rúgtak.

Még a kisebb és közép nagyságú községekben is gyakorolhatja a színház nemesítő hatását. Ha nincs a község azon helyzetben, hogy egy valóban jó színházat föntarthasson, még ez esetben is az együttműködés és szervezkedés útja megtalálja a kellő segílyt. Így létesült először Németországban a községek egyesülete «*Hinterpommersches Städtebund-Theater*» név alatt és alapszabályainak 2. §-a így hangzik:

«A Städtebund-Theater»-nek célja jó és derék színházi előadásoknak az egyesült városokban mérsékelt árak mellett való rendezésével a kevésbé tehetséges néprétegeket is részesíteni a jó színház élvezetében.»

Az egyesület tagjai *Köslin, Kolberg, Stolp, Neustettin, Lauenburg, Belgard*. A színháznak Köslinben, Kolbergben és Stolpban egyenként 12 hétig, Neustettinben 6, Lauenburgban 4 és Belgardban 2 hétig kell játszania. Hasonló arányban oszlanak meg a kiadások és osztatnak ki az esetleges fölöslegek.

Hasonló törekvések vannak folyamatban *Elő-Pommerániában, Felső-Sziléziában, Felső-Hessenben, Harzban* és Közép-Szászországban. Ily eljárás javára van a színház ügyének is, melynek eddig az volt a legnagyobb baja, hogy az évnek csak aránylag rövid szakában játszhattak az egyes színpadok. A színházügy emelésével ismét a belőle kisarjadzott népműveltség mozdíttatik elő jótékonyan.

Trimborn és Thissen műve is a népszerű színházi előadásokat — melyeknél azonban csak művészetileg becses és valóban népképző darabok jöhetnek tekintetbe — szintén egyik legjobb eszköznek tartja arra nézve, hogy a legszélesebb néprétegek szellemi emelésére kedvező

hatást gyakoroljunk. Sajnos jelenségnek tartja azonban, hogy egyes községi hatóságoknak lelkes példája még kevés utánzásra talált a községi tulajdonban levő vagy községi támogatásban részesülő számos német színháznál. A mű idevágó adatai közül megemlítjük, hogy *Erfurt* városa a színházzal megállapított szerződésben kikötötte, hogy a színház 40 pf. egységárral népelőadásokat rendezzen. Hasonlóképpen járt el *Posen*, a már Damaschketől is említett *Gotha és Giessen*, továbbá az első népiskolai osztály tanulóinak javára *Hamburg* is. A szerzők megemlítik végül, hogy *Magdeburg* városa 16,000 márka költséggel, a takarékpénztári fölöslegekből egy nyilvános zenecsarnokot létesített. Egyéb, ide vonatkozó adatokra nézve a szerzők az olvasót a «*Sociale Praxis*» 1897/99. füzetére utasítják.

A népnek való árakkal rendezett valóban jó koncertek életbe-
léptetése terén is kedvező eredménnyel történtek kísérletek *gyűjteményeknek* és *galériáknak* célszerű elrendezése és hasznosítása, nemkülönben *népszerű műkiállítások, muzeumok*, sőt *falusi muzeumok* létesítése által is a községek nagy mértékben hozzájárulhatnak ahhoz, hogy örömeiket keltsenek föl és mélyítsenek a valóban értékes és szép iránt és ezzel a laposság és durvaság ellen működjenek.

Hogy mily nagy a szükségérzet éppen a munkáskörökben az iránt, hogy a gyűjteményeinkben fölhalmozott kincsek ismeretébe bevezessék őket, mutatja a «*Centralstelle für Arbeiterwohlfahrtseinrichtungen*»-nek Berlinben eszközölt kísérlete,

1896. telén kísérletképen a munkásokat néhányszor a muzeumokba vezette, ahol a munkások kalauzolását maguk a muzeumi tisztviselők vették át szeretetreméltó módon. A kísérlet sikerült. 1897. telén 12 «vezetés (Führungen)» programját állította össze és a munkások között terjesztette. Néhány nap alatt a belépőjegyeket elkapkodták. Kiegészítő programot kellett összeállítani 22 vezetéssel. E tél 34 «vezetésében» kerek számmal 600 vehetett részt. Az 1898, 1899 és 1900. télen a muzeumokban való vezetések, illetőleg a muzeumok látogatásának száma 50-, illetőleg 52-re emelkedett. A résztvevők száma 1898-ban 1870 volt, mely szám 1899 és 1900-ban 2000-re rúgott. Az 1901. évi tél 51 látogatására 4840 előjegyzés történt. A látogatások és vezetések a régi és az új muzeumban, a néprajzi és természetrajzi, a bányászati és kőhászati, mezőgazdasági muzeumokban voltak és a Ravené-műcsarnokban. — Nem kell itt hangsúlyoznunk, hogy éppen a *fölnöttekre* irányuló művelődési törekvéseknél rendkívül sok függ az intézkedések «miként»-jétől.

Ahol a valódi szociális szellem lengi át a községi közigazgatást, ott e szellem meg is fogja találni megvalósulásának, ténykedésének igazi módját, formáját is.

Ezekben foglaltuk össze Damaschkenak és általán az újabb szociálpolitikusoknak nézeteit a népoktatást illetőleg és ösmertetésünk eredményével meg lehetünk elégedve, ha az előadott nézetek egyike vagy másika hazai tanférriaink körében megszívlelésre, eszmecezerére, esetleg népoktatásunk továbbfejlesztésére anyagot és alapot fog szolgáltatni.

BUDAY JÓZSEF.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— Magyar Gyermektanulmányi Társaság. Három évi buzgó előkészítés után az akkor alakult Gyermektanulmányi Bizottság érkezettnek látta az időt, hogy működésének szélesebb alapot adjon és állandóan szervezze. Elhatározta februárban, hogy e végett szervezett egyesületté alakul át s f. évi márc. tizenhatodiki kelettel felhívást bocsátott ki a M. Gyermektanulmányi Társaságba való belépésre. A felhívást aláírták *Teleki Sándor gróf* elnök, *Bárczy István dr.* tanácsnok és *Náray-Szabó Sándor dr.* osztálytanácsos társelnökök, *Nagy László* ügyvivő alelnök, ennek az egész ügynek legbuzgóbb mozgatója. A Társaság célját és eszközeit az alapszabályok a következőkben szabják meg:

4. §. A társaság célja, hogy a gyermekek tanulmányozásának ügyét hazánkban felkarolja; a gyermektanulmányozást tudományosan művelje s e tanulmányok eredményét, főként a nemzeti nevelés számára értékesítse; továbbá, hogy a gyermekszertetet minden körben általánossá tegye, mélyítse; az egyesek és a társadalom érdeklődését a gyermekek életjelenségei iránt felkeltse és ébren tartsa.

A társaság a vizsgálódásokat a rendes és rendellenes fejlődésű gyermekeknek mind testi, mind lelki életére egyaránt kiterjeszti.

5. §. A társaság a maga céljai elérésére:

- a) a gyermektanulmányozás különböző ágainak művelése végett szakosztályokat létesít;
- b) vidéken fiókköröket alakít;
- c) nyilvános előadásokat és tanácskozásokat tart;
- d) egyeseket és testületeket a gyermekek tanulmányozására ösztönöz, illetőleg ezeknek ilyen irányú törekvéseit erkölcsileg esetleg anyagilag is támogatja;
- e) a gyermekek tanulmányozásának módját és eredményeit ismertető folyóiratot esetleg önálló műveket is ad ki;
- f) a gyermektanulmányozás körébe vágó művekből könyvtárt létesít;
- g) alkalomadtán kiállításokat rendez.